

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
της 6ης Οκτωβρίου 2021¹

Υπόθεση C-385/20

**EL,
TP
κατά
Caixabank SA**

[αίτηση προδικαστικής αποφάσεως του Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona
(πρωτοδικείο υπ' αριθ. 49 της Βαρκελώνης, Ισπανία)]

«Προδικαστική παραπομπή – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Σύμβαση πίστωσης – Ένδικη διαδικασία που αποσκοπεί στη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας – Καταδίκη του επαγγελματία στα δικαστικά έξοδα – Ποσό των δυνάμενων να αναζητηθούν από τον καταναλωτή δικαστικών εξόδων – Ανώτατο όριο που εφαρμόζεται στην αμοιβή του δικηγόρου επί τη βάση της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς – Δικονομική αυτονομία – Αρχή της αποτελεσματικότητας»

I. Εισαγωγή

1. Με την παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 49 της Βαρκελώνης, Ισπανία) υπέβαλε στο Δικαστήριο δύο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές².

2. Η αίτηση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των EL και TP, δύο καταναλωτών, και, αφετέρου, της Caixabank SA, χρηματοοικονομικού ιδρύματος, σχετικά με τη δικηγορική αμοιβή που ζητούν οι πρώτοι από τη δεύτερη στο πλαίσιο διαδικασίας καθορισμού των δικαστικών εξόδων. Η διαδικασία αυτή προέκυψε σε συνέχεια απόφασης επί της ουσίας η οποία, κατόπιν αγωγής των καταναλωτών, διαπίστωσε την καταχρηστικότητα συμβατικών ρητρών που περιλαμβάνονται στη μεταξύ των διαδίκων συναφθείσα σύμβαση πίστωσης, διέταξε την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων από τους εν λόγω καταναλωτές ποσών και καταδίκασε την Caixabank στα δικαστικά έξοδα.

3. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να προβλέπουν, στο εθνικό τους δίκαιο,

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Οδηγία του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 1993 (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

όσον αφορά τις αστικές δίκες σχετικά με καταχρηστικές ρήτρες, το δικαίωμα, για τους νικήσαντες καταναλωτές, ολοσχερούς επιστροφής, από μέρους των ηττηθέντων επαγγελματιών, των δικαστικών εξόδων στα οποία υποβλήθηκαν οι πρώτοι, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής που ελεύθερα συμφώνησαν με τους δικηγόρους τους³, χωρίς να είναι δυνατό τα κράτη μέλη να επιβάλλουν συναφώς όρια.

4. Στις παρούσες προτάσεις, θα εξηγήσω ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν, στο πλαίσιο της δικονομικής αυτονομίας τους, ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως για τη διαμόρφωση των κανόνων περί καθορισμού των δικαστικών εξόδων, οι οποίοι εφαρμόζονται στις αστικές δίκες σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες, συμπεριλαμβανομένου, όσον αφορά την αμοιβή του δικηγόρου του νικήσαντος διαδίκου, ενός ανώτατου ορίου επί τη βάση της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς. Κατά τη γνώμη μου, το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, απαιτούν μόνον οι εν λόγω κανόνες να παρέχουν στους καταναλωτές τη δυνατότητα να αναζητούν ποσό εύλογο και αναλογικό προς τα έξοδα στα οποία πρέπει αντικειμενικώς να υποβληθούν προκειμένου να ασκήσουν μια τέτοια αγωγή. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν συντρέχει τέτοια περίπτωση στην υπόθεση της κύριας δίκης.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Η οδηγία 93/13

5. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές [...]».

6. Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές».

B. Το ισπανικό δίκαιο

7. Στο ισπανικό δίκαιο, οι κανόνες σχετικά με τα δικαστικά έξοδα στις αστικές διαδικασίες περιλαμβάνονται στον Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (νόμο περί κώδικα πολιτικής δικονομίας), της 7ης Ιανουαρίου 2000 (BOE αριθ. 7, της 8ης Ιανουαρίου 2000, σ. 575, στο εξής: LEC).

³ Στις παρούσες προτάσεις, θα χρησιμοποιήσω τον όρο «δικαστικά έξοδα» στην ευρεία του έννοια, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η δικηγорική αμοιβή που καταβάλλουν οι ενάγοντες στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας.

8. Το άρθρο 243 του LEC ορίζει τα εξής:

«1. Σε όλες τις διαδικασίες και βαθμούς δικαιοδοσίας ο καθορισμός των δικαστικών εξόδων διενεργείται από τον γραμματέα του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου εκδικάζεται η αγωγή ή η έφεση, αντίστοιχα, ή, κατά περίπτωση, από τον γραμματέα ο οποίος είναι αρμόδιος για την εκτέλεση.

[...]

Ο γραμματέας μειώνει το ποσό που αντιστοιχεί σε αμοιβές δικηγόρων και λοιπών επαγγελματιών οι οποίες δεν καθορίζονται από πίνακα αμοιβών ή αποζημιώσεων, εφόσον το συνολικό ποσό της απαίτησης υπερβαίνει το όριο που αναφέρεται στο άρθρο 394, παράγραφος 3, και το δικαστήριο δεν έχει κρίνει ότι ο διάδικος ο οποίος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα ενήργησε κατά τρόπο κακόβουλο».

9. Το άρθρο 251 του LEC ορίζει τα εξής:

«Η αξία του αντικειμένου της διαφοράς καθορίζεται με βάση την αξία της απαίτησης, η οποία υπολογίζεται σύμφωνα με τους ακόλουθους κανόνες:

1. Αν αξιώνεται ορισμένο χρηματικό ποσό, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς αντιστοιχεί στο ποσό αυτό, ενώ αν δεν προσδιορίζεται το ποσό της αξίωσης, έστω και εμμέσως, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς θεωρείται απροσδιόριστη.

[...]

8. Επί διαφορών σχετικά με την ύπαρξη, την ισχύ ή τα αποτελέσματα απαίτησης, η αξία της απαίτησης υπολογίζεται βάσει του συνόλου της οφειλής, ακόμη και αν αυτή καταβάλλεται περιοδικά. Αυτή η μέθοδος υπολογισμού εφαρμόζεται σε διαδικασίες με αντικείμενο τη γένεση, τροποποίηση ή απόσβεση απαίτησης ή προσωπικού δικαιώματος, εφόσον δεν ορίζεται άλλως στο παρόν άρθρο».

10. Το άρθρο 394 του LEC προβλέπει:

«1. Στις αναγνωριστικές δίκες, τα έξοδα πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας βαρύνουν τον διάδικο του οποίου οι αξιώσεις απορρίφθηκαν στο σύνολό τους, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει αιτιολογημένα ότι η υπόθεση εγείρει σοβαρές αμφιβολίες νόμω ή ουσία.

[...]

3. Όταν, κατ' εφαρμογήν της διάταξης της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, υποχρεούται να καταβάλει μέρος μόνον του ποσού που αντιστοιχεί σε αμοιβές δικηγόρων και λοιπών επαγγελματιών των οποίων η αμοιβή δεν καθορίζεται από πίνακα αμοιβών ή αποζημιώσεων, το οποίο δεν υπερβαίνει συνολικώς το ένα τρίτο του ποσού που επιδικάστηκε σε καθέναν από τους διαδίκους υπέρ των οποίων εκδόθηκε σχετική απόφαση. Για τον σκοπό αυτό, οι απαιτήσεις που δεν αποτιμώνται σε χρήμα εκτιμώνται σε 18 000 ευρώ, εκτός εάν, λόγω της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, το δικαστήριο αποφασίσει άλλως.

Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου δεν εφαρμόζονται εάν το δικαστήριο διαπιστώσει αμέλεια του διαδίκου που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα».

11. Το άρθρο 411 του LEC ορίζει τα εξής:

«Μεταβολές που λαμβάνουν χώρα μετά την έναρξη της δίκης και αφορούν τον τόπο κατοικίας των διαδίκων, τον τόπο του επίδικου αντικειμένου και το αντικείμενο της διαφοράς δεν μεταβάλλουν τη δικαιοδοσία και την αρμοδιότητα, οι οποίες καθορίζονται κατά τον χρόνο κατά τον οποίον κινείται η ένδικη διαδικασία».

III. Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

12. Από την απόφαση περί παραπομπής και από τις υποβληθείσες ενώπιον του Δικαστηρίου παρατηρήσεις προκύπτει ότι οι EL και TP συνήψαν, στις 25 Απριλίου 2008, με την Caixabank σύμβαση πίστωσης ύψους, κατ' ουσίαν, 159 000 ευρώ. Εντούτοις, η εν λόγω σύμβαση περιλάμβανε πολλές ρήτρες αποκαλούμενες «περί συναλλάγματος» και το δάνειο συνομολογήθηκε, στο πλαίσιο αυτό, σε ιαπωνικά γεν (JPY).

13. Στις 10 Οκτωβρίου 2016, οι EL και TP άσκησαν αγωγή ενώπιον του Juzgado de Primera Instancia n° 49 de Barcelona (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 49 της Βαρκελώνης), με αίτημα, καταρχάς, την αναγνώριση της ακυρότητας των εν λόγω ρητρών «περί συναλλάγματος» λόγω της καταχρηστικότητάς τους, ακολούθως, τον εκ νέου υπολογισμό του υπολοίπου του δανείου (με τη σύμβαση να διατηρείται συνομολογημένη σε ευρώ) και, τέλος, την καταδίκη της τράπεζας στην απόδοση των ποσών που είχαν καταβληθεί αχρεωστήτως, βάσει των εν λόγω ρητρών, από τη σύναψη της σύμβασης.

14. Στο δικόγραφο της αγωγής, οι ενάγοντες της κύριας δίκης δήλωσαν ότι η αξία του αντικειμένου της διαφοράς ήταν απροσδιόριστη. Συναφώς, υποστήριξαν, κατ' ουσίαν, ότι μολονότι το υπόλοιπο του δανείου ανερχόταν, κατά την ημερομηνία άσκησης της αγωγής, σε 127 269,15 ευρώ, το υπόλοιπο αυτό έπρεπε να αναθεωρηθεί λόγω της ακύρωσης των ρητρών «περί συναλλάγματος» και να προσαρμοστεί μετά την εξακρίβωση των εξόδων και των προμηθειών που κατέβαλαν λόγω των ρητρών αυτών. Η αξία αυτή ορίστηκε εν συνεχεία ως τέτοια στην απόφαση περί παραδεκτού της αγωγής.

15. Με απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2018, το Juzgado de Primera Instancia n° 49 de Barcelona (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 49 της Βαρκελώνης) δέχθηκε την αγωγή των EL και TP. Το εν λόγω δικαστήριο αναγνώρισε την ακυρότητα των ρητρών «περί συναλλάγματος» και καταδίκασε την Caixabank στην επιστροφή στους καταναλωτές καταβληθέντων ποσών που υπερβαίνουν ενδεχομένως το ποσό που θα είχαν καταβάλει αν το δάνειο είχε εξ αρχής συνομολογηθεί σε ευρώ, προσαυξημένων κατά τους νόμιμους τόκους. Προσέτι, το εν λόγω δικαστήριο καταδίκασε την Caixabank στα δικαστικά έξοδα. Η απόφαση αυτή κατέστη, εν συνεχεία, οριστική.

16. Εν συνεχεία, στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού των δικαστικών εξόδων, ο δικηγόρος των EL και TP υπέβαλε, στον αρμόδιο γραμματέα, αίτηση απόδοσης των εξόδων της διαδικασίας για ποσό 25 188,91 ευρώ, συμπεριλαμβανομένου τιμολογίου 19 007,89 ευρώ ως αμοιβής του. Προς τον σκοπό του υπολογισμού της επίδικης αμοιβής του δικηγόρου, η αίτηση αυτή βασιζόταν στην αξία του αντικειμένου της διαφοράς, ύψους 127 269,15 ευρώ, ήτοι στο υπόλοιπο ποσό του δανείου

κατά τον χρόνο άσκησης της αγωγής⁴.

17. Η Caixabank αμφισβήτησε τα διεκδικούμενα δικαστικά έξοδα, προβάλλοντας τον υπερβολικό τους χαρακτήρα. Με διάταξη της 1ης Οκτωβρίου 2019, ο Γραμματέας δέχθηκε το αίτημα αυτό. Έκανε μεταξύ άλλων δεκτό ότι, σύμφωνα με τα άρθρα 251 και 411 του LEC, όπως ερμηνεύονται από τα ισπανικά δικαστήρια, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς δεν μπορεί πλέον, μετά τον καθορισμό της κατά τον χρόνο άσκησης της αγωγής, να μεταβληθεί σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, ούτε κατά μείζονα λόγο κατά τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων. Εν προκειμένω, καθώς είχε γίνει δεκτό, στην απόφαση περί παραδεκτού της αγωγής, σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στο δικόγραφο της αγωγής, ότι η αξία του αντικειμένου της διαφοράς ήταν απροσδιόριστη, έπρεπε επίσης να θεωρηθεί ως τέτοια και στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων. Κατά συνέπεια, η εν λόγω αξία έπρεπε να αποτιμηθεί σε 30 000 ευρώ για τη δυνάμενη να αναζητηθεί αμοιβή του δικηγόρου, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του δικηγορικού συλλόγου της Βαρκελώνης σχετικά με τα δικαστικά έξοδα. Εξάλλου, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 394, παράγραφος 3, του LEC, η Caixabank μπορούσε να υποχρεωθεί μόνον στην επιστροφή στους ενάγοντες της κύριας δίκης δικηγορικής αμοιβής που δεν υπερβαίνει το ένα τρίτο του ποσού αυτού.

18. Κατόπιν τούτων, οι ενάγοντες της κύριας δίκης κατέθεσαν αίτηση επανεξέτασης κατά της εν λόγω τελευταίας διάταξης. Στο πλαίσιο αυτό, το Juzgado de Primera Instancia n° 49 de Barcelona (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 49 της Βαρκελώνης), έχοντας αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα με την οδηγία 93/13 του άρθρου 251, του άρθρου 394, παράγραφος 3, και του άρθρου 411 του LEC, όπως αυτά ερμηνεύονται από τα ισπανικά δικαστήρια, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντιβαίνει στα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας [93/13] η νομολογιακή ερμηνεία των άρθρων 251, 394, παράγραφος 3, και 411 του [LEC] που κυρώθηκε με την απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2019, σύμφωνα με την οποία η αξία του αντικειμένου της διαφοράς εξομοιούται με την αξία της απαίτησης στο πλαίσιο της δίκης, γεγονός που συνεπάγεται τη μείωση της αμοιβής που κατέβαλε ο καταναλωτής στον δικηγόρο του επί τη βάση ενός σταθερού ποσού (18 000 ευρώ), που προβλέπεται κατά νόμον μόνον όταν η αξία του αντικειμένου της διαφοράς δεν μπορεί να αποτιμηθεί σε χρήμα και όχι όταν δεν έχει προσδιοριστεί, καθόσον η ερμηνεία αυτή, αφενός, δεν καθιστά δυνατή την αποκατάσταση της πραγματικής και της νομικής κατάστασης στην οποία θα τελούσε ο καταναλωτής αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα, παρά το γεγονός ότι το δικαστήριο έχει κηρύξει υπέρ του την ακυρότητα της ρήτρας, και, αφετέρου, δεν αίρει την αδικαιολόγητη διικονομική προϋπόθεση σχετικά με τη μείωση των δικαστικών εξόδων, γεγονός που θα εγγυόταν στον καταναλωτή τα πλέον κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για τη νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων του;

2) Αντιβαίνει αυτό καθεαυτό το άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC στα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας [93/13] και καθιστά αδύνατη ή εξαιρετικά δύσκολη τη δικαστική άσκηση των δικαιωμάτων που η εν λόγω οδηγία παρέχει στους καταναλωτές, καθόσον ο περιορισμός που το άρθρο αυτό επιβάλλει στον καταναλωτή, δηλαδή ότι ο καταναλωτής πρέπει να αναλάβει μέρος των δικών του δικαστικών εξόδων, δεν μπορεί να αποκαταστήσει τη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσε ο καταναλωτής που θα βρισκόταν αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα, παρά το γεγονός ότι το δικαστήριο έχει κηρύξει υπέρ του την ακυρότητα της ρήτρας, και καθόσον δεν αίρει την αδικαιολόγητη διικονομική προϋπόθεση σχετικά με τη μείωση των δικαστικών εξόδων, γεγονός που θα εγγυόταν

⁴ Οι πληροφορίες αυτές δεν περιλαμβάνονται στην απόφαση περί παραπομπής. Προκύπτουν από τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν οι EL και TP καθώς και η Caixabank (βλ., σχετικά, σημείο 23 των παρουσών προτάσεων).

στον καταναλωτή τα πλέον κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για τη νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων του;»

19. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, με ημερομηνία 7 Ιουλίου 2020, περιήλθε στο Δικαστήριο στις 12 Αυγούστου του ίδιου έτους. Γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου υπέβαλαν οι EL και TP, η Caixabank, η Ισπανική και η Πολωνική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι ίδιοι διάδικοι και ενδιαφερόμενοι, εξαιρουμένης της Πολωνικής Κυβέρνησης, απάντησαν επίσης γραπτώς στις ερωτήσεις του Δικαστηρίου στις 11 Μαΐου 2021.

IV. Ανάλυση

A. Επί της αρμοδιότητας

20. Προκαταρκτικώς, η Ισπανική Κυβέρνηση καθώς και, κατ' ουσίαν, η Caixabank προβάλλουν αναρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αποφανθεί επί των υπό εξέταση προδικαστικών ερωτημάτων.

21. Η ένσταση αυτή πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να απορριφθεί. Μολονότι αληθεύει ότι τα ζητήματα σχετικά με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων στις αστικές δίκες δεν εμπίπτουν, αυτά καθεαυτά, στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13, υπενθυμίζω ότι η διαφορά της κύριας δίκης αφορά την καταχρηστικότητα, κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας, πολλών συμβατικών ρητρών. Τα εν λόγω δικονομικά ζητήματα προβάλλονται στο πλαίσιο διαφοράς με αντικείμενο τα δικαιώματα που αντλούν οι καταναλωτές από την εν λόγω οδηγία. Στο πλαίσιο αυτό, το ζήτημα είναι αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, αντιτίθενται στους ισπανικούς κανόνες περί δικαστικών εξόδων. Ως εκ τούτου, η κατάσταση εμπίπτει σαφώς στο δίκαιο της Ένωσης και τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου αυτού. Το Δικαστήριο είναι, συνεπώς, προδήλως αρμόδιο να αποφανθεί επ' αυτών⁵.

B. Επί του παραδεκτού

22. Η Caixabank και η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζουν επίσης ότι τα προδικαστικά ερωτήματα είναι απαράδεκτα. Κατά την άποψή τους, *πρώτον*, η απόφαση περί παραπομπής δεν περιλαμβάνει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία στο Δικαστήριο προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί.

23. Βεβαίως, το ποσό της αμοιβής που ζητεί ο δικηγόρος των εναγόντων της κύριας δίκης στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων δεν δηλώνεται στην απόφαση περί παραπομπής, η οποία δεν αναφέρει επίσης εάν το ποσό αυτό υπερβαίνει το όριο που προβλέπεται στο άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC. Εντούτοις, πέραν του ότι οι πληροφορίες αυτές περιλαμβάνονται στις παρατηρήσεις των διαδίκων της κύριας δίκης, η έστω και συνοπτική

⁵ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 και C-259/19, στο εξής: απόφαση Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, EU:C:2020:578, σκέψη 45). Το Δικαστήριο έκρινε, στις υποθέσεις της 27ης Μαρτίου 2014, Torralbo Marcos (C-265/13, EU:C:2014:187) καθώς και της 8ης Δεκεμβρίου 2016, Eurosanamientos κ.λπ. (C-532/15 και C-538/15, EU:C:2016:932), τις οποίες επικαλούνται η Caixabank και η Ισπανική Κυβέρνηση, ότι δεν είχε αρμοδιότητα να απαντήσει σε προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με τη συμβατότητα εθνικών δικονομικών κανόνων με το δίκαιο της Ένωσης, ακριβώς διότι τα ερωτήματα αυτά είχαν υποβληθεί στο πλαίσιο διαφορών που δεν αφορούσαν δικαιώματα αντλούμενα από το δίκαιο της Ένωσης.

περιγραφή του ιστορικού που περιλαμβάνεται στην εν λόγω απόφαση επαρκεί, κατά τη γνώμη μου, για την κατανόηση των υποθέσεων στις οποίες ερείδονται τα προδικαστικά ερωτήματα και για να επιτρέψει στο Δικαστήριο να απαντήσει σε αυτά με χρήσιμο τρόπο.

24. *Δεύτερον*, η Caixabank τονίζει ότι υφίσταται αντίφαση μεταξύ της διατύπωσης του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος και του περιεχομένου της απόφασης περί παραπομπής. Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο αφήνει να εννοηθεί, στο ερώτημα αυτό, ότι το ποσό των 18 000 ευρώ που διαλαμβάνεται στο άρθρο 394, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του LEC χρησιμοποιήθηκε ως βάση για τον υπολογισμό της δυνάμενης να αναζητηθεί από τους EL και TP αμοιβής του δικηγόρου, ενώ δηλώνεται στην απόφαση αυτή ότι, στην πραγματικότητα, ο Γραμματέας χρησιμοποίησε ως βάση το ποσό των 30 000 ευρώ, που προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα δικαστικά έξοδα του δικηγορικού συλλόγου της Βαρκελώνης.

25. Φρονώ ότι πράγματι υφίσταται, στο σημείο αυτό, αντίφαση στην απόφαση περί παραπομπής. Η απόφαση αυτή δεν διευκρινίζει εξάλλου ούτε γιατί εφαρμόστηκε το εν λόγω ποσό των 30 000 ευρώ αντί εκείνου που διαλαμβάνεται στο εν λόγω άρθρο 394, παράγραφος 3. Τούτου δοθέντος, η αντίφαση αυτή δεν αρκεί, κατά τη γνώμη μου, για να κηρυχθούν απαράδεκτα τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα. Συνεπώς, το Δικαστήριο θα πρέπει να δώσει γενική απάντηση όσον αφορά τη συμβατότητα εθνικού καθεστώτος για τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων το οποίο προβλέπει ανώτατο όριο της αποδοτέας αμοιβής του δικηγόρου επί τη βάσει της αξίας του αντικείμενου της διαφοράς, ανεξάρτητα από την αξία που πράγματι έγινε δεκτή στην υπόθεση της κύριας δίκης. Το ποσό αυτό δεν είναι επομένως καθοριστικό για τη ζητούμενη ερμηνεία.

26. *Τρίτον*, η Caixabank και η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι η απόφαση περί παραπομπής περιλαμβάνει αστήρικτους, ενδεχομένως και εσφαλμένους, ισχυρισμούς. Πιο συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο αφήνει να εννοηθεί ότι οι ενάγοντες της κύριας δίκης κατέβαλαν, ή τουλάχιστον οφείλουν να καταβάλουν, το σύνολο της αμοιβής που ζητεί ο δικηγόρος τους στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων, χωρίς να παρέχει στοιχεία προς τούτο και μολονότι προκύπτει από τον φάκελο της δικογραφίας ότι δεν συντρέχει τέτοια περίπτωση. Για τον ίδιο λόγο, τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα είναι υποθετικά. Κατά την άποψή τους, δεν υπάρχει ουδεμία αμφιβολία ότι οι ενάγοντες της κύριας δίκης θα λάβουν από την Caixabank, κατ' εφαρμογήν των ισπανικών κανόνων περί δικαστικών εξόδων, όλα τα δικαστικά έξοδα στα οποία υπεβλήθησαν⁶.

27. Συναφώς, αρκεί να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή. Το Δικαστήριο είναι αποκλειστικά αρμόδιο να αποφαινεται επί της ερμηνείας νομοθετήματος της Ένωσης βάσει των πραγματικών περιστατικών που παραθέτει ο εν λόγω δικαστής⁷. Η Caixabank και η Ισπανική Κυβέρνηση δεν μπορούν επομένως να αμφισβητήσουν, ενώπιον του Δικαστηρίου, την παραδοχή περί πραγματικών περιστατικών, την οποία θέτει το

⁶ Συγκεκριμένα, από τη σύμβαση δικηγορικής αμοιβής που συνήψαν οι ενάγοντες της κύριας δίκης με τον δικηγόρο τους προκύπτει ότι οι πρώτοι συμφώνησαν σταθερή αμοιβή και μεταβλητή αμοιβή, οι οποίες εφαρμόζονται σε περίπτωση ευνοϊκής απόφασης και καταδίκης της τράπεζας στα δικαστικά έξοδα. Μόνον το σταθερό μέρος, αξίας 1 200 ευρώ (εκτός φόρων), καταβάλλεται από τους εν λόγω ενάγοντες. Αντιθέτως, ο δικηγόρος προεισπράττει άμεσα τη μεταβλητή αμοιβή από το ποσό των επιδικασθέντων δικαστικών εξόδων. Πάντως, το ποσό των 1 200 ευρώ δεν υπερβαίνει το όριο που προβλέπεται στο άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC και καλύπτεται κατά πολύ από το ποσό που η Caixabank θα δεχόταν να καταβάλει ως δικαστικά έξοδα.

⁷ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

αιτούν δικαστήριο στα προδικαστικά ερωτήματά του, ότι οι ενάγοντες της κύριας δίκης κατέβαλαν την αμοιβή που ζητούσε ο δικηγόρος τους ή, τουλάχιστον, θα πρέπει να το πράξουν στον βαθμό που η αμοιβή αυτή δεν θα μπορεί να μετακυλιστεί στην εναγομένη της κύριας δίκης.

28. Τέλος, η Ισπανική Κυβέρνηση αμφισβητεί συγκεκριμένα το παραδεκτό του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, στον βαθμό που αφορά την αρχή «perpetuatio jurisdictionis» (αμετάβλητο), όπως κωδικοποιείται στο άρθρο 411 του LEC, επικαλούμενη πολλές περιστάσεις οι οποίες εμπίπτουν, κατά τη γνώμη μου, στην ουσία του ερωτήματος αυτού⁸. Κατά συνέπεια, μολονότι οι περιστάσεις αυτές δύνανται να ληφθούν υπόψη για να δοθεί απάντηση στο εν λόγω ερώτημα, είναι, κατά τη γνώμη μου, αλυσιτελείς όσον αφορά την εκτίμηση του παραδεκτού του ερωτήματος⁹.

Γ. Επί της ουσίας

29. Η παρούσα υπόθεση έχει ως υπόβαθρο τη, γνωστή στο Δικαστήριο¹⁰, προβληματική περί συμβάσεων πίστωσης που συνομολογούνται σε ξένο νόμισμα, οι οποίες συνάπτονται από τους καταναλωτές με ισπανικά, μεταξύ άλλων, χρηματοοικονομικά ιδρύματα.

30. Εν προκειμένω, οι EL και TP συνήψαν με την Caixabank μια τέτοια σύμβαση πίστωσης, η οποία συνομολογήθηκε σε ιαπωνικά γεν. Οι εν λόγω καταναλωτές άσκησαν ωστόσο αγωγή για την αναγνώριση της καταχρηστικότητας των ρητρών «περί συναλλάγματος» που περιλαμβάνονται στη σύμβαση αυτή και συνεπάγονται τον καθορισμό της καταβολής των μηνιαίων δόσεων με βάση την ισοτιμία του νομίσματος αυτού.

31. Τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο δεν αφορούν τη συμβατότητα των επίδικων ρητρών με το δίκαιο της Ένωσης. Η καταχρηστικότητά τους, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, έχει ήδη αναγνωριστεί από το δικαστήριο αυτό με απόφαση η οποία κατέστη οριστική¹¹. Στο πλαίσιο αυτό, το εν λόγω δικαστήριο απέκλεισε την εφαρμογή των συγκεκριμένων ρητρών (αναγνωρίζοντας την απόλυτη ακυρότητά τους, όπως αυτή προβλέπεται από το ισπανικό δίκαιο) και διατήρησε, κατά τα λοιπά, την ισχύ της σύμβασης, με το ευρώ να καθίσταται ως εκ τούτου το μοναδικό νόμισμα του δανείου¹². Το ίδιο δικαστήριο καταδίκασε επίσης την Caixabank στην επιστροφή στους ενάγοντες της κύριας δίκης τυχόν αχρεωστήτως καταβληθέντων από τους ίδιους ποσών βάσει των εν λόγω ρητρών, κάτι που επέφερε τον εκ νέου υπολογισμό των μηνιαίων δόσεων που θα είχαν καταβάλει αν το δάνειο είχε συνομολογηθεί εξ αρχής σε ευρώ, καθώς και τον καθορισμό των εξόδων και των προμηθειών που χρεώνει η εν λόγω τράπεζα σε συνάρτηση με τον μηχανισμό «περί συναλλάγματος».

⁸ Βλ., για τις περιστάσεις αυτές, σημεία 76 και 77 των παρούσων προτάσεων.

⁹ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1991, Society for the Protection of Unborn Children Ireland (C-159/90, EU:C:1991:378, σκέψη 15).

¹⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 30ής Απριλίου 2014, Kásler και Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, Andricius κ.λπ. (C-186/16, EU:C:2017:703), καθώς και της 10ης Ιουνίου 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-609/19, EU:C:2021:469).

¹¹ Η απόφαση περί παραπομπής δεν διευκρινίζει τους λόγους για τους οποίους κηρύχθηκαν καταχρηστικές οι επίδικες ρήτρες. Προκύπτει ωστόσο από τις παρατηρήσεις της Ισπανικής Κυβέρνησης ότι τα ισπανικά δικαστήρια ελέγχουν αυστηρώς τον εν λόγω τύπο ρητρών «περί συναλλάγματος» και κάνουν γενικώς δεκτό ότι δεν είναι επαρκώς διαφανείς για τον καταναλωτή. Βλ., για τη νομολογία του Δικαστηρίου, σχετικά με τις απαιτήσεις διαφάνειας που εφαρμόζονται σε ανάλογες ρήτρες, απόφαση της 10ης Ιουνίου 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-609/19, EU:C:2021:469, σκέψεις 40 έως 57, καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹² Βλ., για τις προϋποθέσεις μιας τέτοιας διατήρησης της σύμβασης, ιδίως απόφαση της 14ης Μαρτίου 2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, σκέψη 40).

32. Τα υπό εξέταση προδικαστικά ερωτήματα αφορούν, αντιθέτως, το ζήτημα του ακριβούς ποσού των δικαστικών εξόδων και πιο συγκεκριμένα την αμοιβή του δικηγόρου, της οποίας την καταβολή από την Caixabank δύνανται να ζητήσουν οι ενάγοντες της κύριας δίκης μετά την εκδίκαση της αγωγής αυτής, κατ' εφαρμογήν του ισπανικού δικαίου.

33. Συναφώς, η ισπανική νομοθεσία προβλέπει, κατ' ουσίαν, ότι στο πλαίσιο πολιτικής δίκης, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται, κατ' αρχήν, στα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβάλλεται ο νικήσας διάδικος, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής του δικηγόρου του¹³. Εν προκειμένω, η Caixabank καταδικάστηκε στην καταβολή στους EL και TP των δικαστικών εξόδων στα οποία υποβλήθηκαν.

34. Μόλις η καταδίκη στα δικαστικά έξοδα καταστεί οριστική, ο γραμματέας του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου εκδικάζεται η αγωγή, ο οποίος είναι αρμόδιος επί του ζητήματος¹⁴, καθορίζει και προσαρμόζει το ακριβές ποσό των δυνάμενων να αναζητηθούν από τον νικήσαντα διάδικο δικαστικών εξόδων στο πλαίσιο διαδικασίας καθορισμού των δικαστικών εξόδων βάσει των τιμολογίων αμοιβών που προσκομίζονται από τους δικηγόρους, δικολάβους ή άλλους εμπλεκόμενους ειδικούς και λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης, ιδιαίτερα της *αξίας του αντικειμένου της διαφοράς*, αλλά και της πραγματικά παρασχεθείσας από τους εν λόγω επαγγελματίες εργασίας, του χρόνου που αφιερώθηκε στην υπόθεση καθώς και της πολυπλοκότητάς της.

35. Εντούτοις, *αφενός*, το άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC, προβλέπει, στο πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, ανώτατο όριο που εφαρμόζεται, μεταξύ άλλων, στην αμοιβή του δικηγόρου του νικήσαντος διαδίκου. Συγκεκριμένα, ο διάδικος που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα υποχρεούται, κατ' αρχήν¹⁵, να καταβάλει, όσον αφορά την αμοιβή αυτή, κατ' ανώτατο όριο, *μόνον ποσό που δεν υπερβαίνει το ένα τρίτο της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς*. Όταν η αμοιβή που ζητεί ο δικηγόρος υπερβαίνει το όριο αυτό, ο Γραμματέας πρέπει συνήθως να προβεί στη «μείωση» της αμοιβής αυτής¹⁶.

36. Στο πλαίσιο αυτό, *αφετέρου*, σύμφωνα με το άρθρο 251 του LEC, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς πρέπει να προσδιορίζεται στην αγωγή, επί τη βάσει της αξίας που αντιπροσωπεύει η απαίτηση για τον ενάγοντα. Συναφώς, η παράγραφος 1 του εν λόγω άρθρου προβλέπει ότι αν ζητείται ορισμένο ποσό, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς αντιστοιχεί στο ποσό αυτό ενώ, αν δεν προσδιορίζεται, έστω και εμμέσως, το ποσό της αξίωσης, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς θεωρείται απροσδιόριστη.

37. Εν προκειμένω, οι EL και TP είχαν δηλώσει αρχικά, στο δικόγραφο της αγωγής, ότι η αξία του αντικειμένου της διαφοράς ήταν απροσδιόριστη. Στο πλαίσιο αυτό, είχαν διευκρινίσει, κατ' ουσίαν, ότι, μολονότι το οικονομικό συμφέρον που αντιπροσωπεύει για τους ίδιους η αγωγή αντιστοιχεί στο υπόλοιπο του δανείου κατά τον χρόνο άσκησής της (περίπου 120 000 ευρώ), το υπόλοιπο αυτό αναθεωρήθηκε συνεπεία της κήρυξης της ακυρότητας των επίδικων ρητρών «περί συναλλάγματος». Ήταν αναγκαία, ως εκ τούτου, η επί της ουσίας απόφαση προκειμένου να καθοριστεί επακριβώς η εν λόγω αξία. Ακολούθως, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων και προκειμένου να υπολογιστεί η δυνάμενη να αναζητηθεί δικηγορική αμοιβή, οι ενάγοντες της κύριας δίκης όρισαν την εν λόγω αξία στο υπόλοιπο του δανείου.

¹³ Βλ. άρθρο 394, παράγραφος 1, του LEC.

¹⁴ Βλ. άρθρο 243 του LEC.

¹⁵ Πρβλ. σημείο 67 των παρουσών προτάσεων.

¹⁶ Βλ. άρθρο 243 του LEC.

38. Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία του Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία), κατ' εφαρμογήν της δικονομικής αρχής «perpetuatio iurisdictionis» (αμετάβλητο), η οποία κωδικοποιείται στο άρθρο 411 του LEC, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς, αφού προσδιοριστεί στην απόφαση περί παραδεκτού της αγωγής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο δικόγραφο της αγωγής, δεν μπορεί να μεταβληθεί σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, ούτε κατά μείζονα λόγο μετά την ολοκλήρωσή της, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων. Η νομολογία αυτή εφαρμόστηκε από τον γραμματέα στην υπόθεση της κύριας δίκης. Ο γραμματέας έκανε δεκτό, εν προκειμένω, ότι η αξία του αντικειμένου της διαφοράς έπρεπε να θεωρηθεί, όπως προκύπτει παγίως και για τον σκοπό του εν λόγω καθορισμού, ως απροσδιόριστη¹⁷.

39. Η ερμηνεία αυτή συνεπάγεται τον περιορισμό της δικηγορικής αμοιβής που δύνανται να αναζητήσουν από την Caixabank οι ενάγοντες της κύριας δίκης. Πράγματι, πάντοτε σύμφωνα με την ισπανική νομολογία (ή τουλάχιστον μέρος της)¹⁸, οι διαφορές με αντικείμενο του οποίου η αξία είναι «απροσδιόριστη» πρέπει να εξομοιούνται με εκείνες των οποίων η αξία δεν μπορεί να αποτιμηθεί σε χρήμα, κατά την έννοια του άρθρου 394, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του LEC. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι, κατ' αρχήν¹⁹, τέτοιες διαφορές αποτιμώνται, αποκλειστικά για τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων, σε 18 000 ευρώ. Κατά συνέπεια, κατ' εφαρμογήν του ορίου που προβλέπεται στο άρθρο 394, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, του LEC, ο ηττηθείς διάδικος υποχρεούται μόνον στην καταβολή της δικηγορικής αμοιβής που ανέρχεται, κατ' ανώτατο όριο, στο ένα τρίτο του ποσού αυτού, ήτοι 6 000 ευρώ.

40. Υπενθυμίζω ωστόσο ότι, εν προκειμένω, από ό,τι γίνεται αντιληπτό, δεν εφαρμόστηκε το ενδεικτικό ποσό των 18 000 ευρώ. Αντ' αυτού, ορίστηκε αξία της τάξεως των 30 000 ευρώ²⁰. Κατ' εφαρμογήν του επίδικου ορίου, οι ενάγοντες της κύριας δίκης μπορούσαν να αναζητήσουν από την Caixabank, ως αμοιβή του δικηγόρου, ποσό ύψους 10 000 ευρώ κατ' ανώτατο όριο. Σε κάθε περίπτωση, το πρόβλημα είναι το ίδιο. Όταν, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο καταναλωτής και ο δικηγόρος του έχουν συμφωνήσει ως δικηγορική αμοιβή ποσό ανώτερο του εν λόγω ορίου (εν προκειμένω, περίπου 26 000 ευρώ), το πρόσθετο ποσό βαρύνει τον καταναλωτή.

41. Εντούτοις, κατά τους EL και TP, με τους οποίους συντάσσεται η Επιτροπή ενώπιον του Δικαστηρίου, ένα τέτοιο αποτέλεσμα είναι ασύμβατο με το δίκαιο της Ένωσης. Αν καταναλωτής επιβαρυνόταν με το σύνολο ή μέρος των δικαστικών εξόδων, συμπεριλαμβανομένης της συμφωνηθείσας με τον δικηγόρο του αμοιβής, στα οποία υποβλήθηκε προκειμένου να ασκήσει δικαστικώς τα δικαιώματά που αντλεί από την οδηγία 93/13, ενώ δικαιώθηκε (καθώς το επιληφθέν δικαστήριο διαπίστωσε την καταχρηστικότητα της προσβαλλόμενης ρήτρας και καταδίκασε τον επαγγελματία να επιστρέψει τα ποσά που κατέβαλε ο καταναλωτής βάσει της ρήτρας αυτής), δεν θα μπορούσε να αποκατασταθεί η νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσε ο ίδιος καταναλωτής αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα, όπως απαιτούν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, όπως ερμηνεύθηκαν στην απόφαση Gutiérrez Naranjo κ.λπ.²¹. Τούτο θα εμπόδιζε επίσης την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλούν οι καταναλωτές από την εν λόγω οδηγία.

¹⁷ Βλ. σημεία 16 και 17 των παρούσων προτάσεων.

¹⁸ Το σημείο αυτό αμφισβητείται από τους EL και TP (βλ. σημείο 74 των παρούσων προτάσεων).

¹⁹ Εκτός εάν, λόγω της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, το δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά.

²⁰ Βλ. σημεία 24 και 25 των παρούσων προτάσεων.

²¹ Απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016 (C-154/15, C-307/15 και C-308/15, στο εξής: απόφαση Gutiérrez Naranjo, EU:C:2016:980, σκέψεις 61 και 62).

42. Στο πλαίσιο αυτό, αφενός, με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο πρέπει να εξετασθεί κατά πρώτον, ζητείται, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία, όπως το άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC, η οποία προβλέπει, στο πλαίσιο του καθορισμού των εξόδων των διαδικών σε διαφορά σχετικά με τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, ανώτατο όριο που εφαρμόζεται στην αμοιβή του δικηγόρου την οποία δύναται να αναζητήσει ο νικήσας καταναλωτής από τον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα, επί τη βάση της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς. Θα εξηγήσω, σε ένα πρώτο τμήμα, γιατί δεν συντρέχει κατ' αρχήν τέτοια περίπτωση.

43. Αφετέρου, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημά του, που πρέπει να εξεταστεί κατά δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η νομολογιακή ερμηνεία του άρθρου 251, του άρθρου 394, παράγραφος 3, και του άρθρου 411 του LEC, σύμφωνα με την οποία εφόσον καταναλωτής δήλωσε, στο δικόγραφο της αγωγής, ότι η αξία του αντικειμένου της αγωγής είναι απροσδιόριστη, δεν δύναται πλέον να μεταβάλει το στοιχείο αυτό στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων και σύμφωνα με την οποία διαφορές με αντικείμενο απροσδιόριστης αξίας αποτιμώνται σε 18 000 ευρώ (ή μάλλον, εν προκειμένω, σε 30 000) προς τον σκοπό του υπολογισμού της δυνάμενης να αναζητηθεί αμοιβής του δικηγόρου αντιβαίνει στο άρθρο 6, παράγραφος 1, και στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Θα εκθέσω, σε ένα δεύτερο τμήμα, τους λόγους για τους οποίους, υπό την επιφύλαξη σχετικού ελέγχου από το αιτούν δικαστήριο, δεν είμαι της γνώμης αυτής.

1. Επί του ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται, κατ' αρχήν, σε εθνική ρύθμιση η οποία περιορίζει το ποσό των δυνάμενων να αναζητηθούν από τον καταναλωτή δικαστικών εξόδων (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα)

44. Όπως τονίζει η Πολωνική Κυβέρνηση, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, όπως έχει αναδιατυπωθεί στο σημείο 42 των παρουσών προτάσεων, συνίσταται κυρίως στο αν η οδηγία 93/13 επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέψουν το δικαίωμα, για νικήσαντα καταναλωτή στο πλαίσιο αγωγής με σκοπό την αναγνώριση της καταχρηστικότητας ρήτρας, να ζητήσει από τον οικείο επαγγελματία την καταβολή του συνόλου των δικαστικών εξόδων στα οποία υποβλήθηκε στο πλαίσιο της αγωγής αυτής.

45. Σε αντίθεση με τους EL και TP, και όπως η Ισπανική και η Πολωνική Κυβέρνηση, δεν είμαι της γνώμης αυτής.

46. Πρώτον, δεν νομίζω ότι η ερμηνεία από το Δικαστήριο, στην απόφαση Gutiérrez Naranjo, του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, απαντά, αυτή καθαυτή, στο συγκεκριμένο ερώτημα.

47. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι σκοπός του εν λόγω άρθρου 6, παράγραφος 1, είναι οι καταχρηστικές ρήτρες συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών να μην «δεσμεύουν» τους τελευταίους. Στην απόφαση Gutiérrez Naranjo, το Δικαστήριο έκρινε ότι, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, μια καταχρηστική ρήτρα «πρέπει κατ' αρχήν να θεωρείται ως ουδέποτε υπάρξασα, οπότε δεν δύναται να παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή». Ως εκ τούτου, η αναγνώριση με δικαστική απόφαση της καταχρηστικότητας μιας τέτοιας ρήτρας «πρέπει κατ' αρχήν να συνεπάγεται την αποκατάσταση της νομικής και πραγματικής

καταστάσεως στην οποία θα τελούσε ο καταναλωτής αν δεν υπήρχε η εν λόγω ρήτρα»²².

48. Μέσω του τελευταίου αυτού συλλογισμού, το Δικαστήριο συνήγαγε από το ίδιο άρθρο 6, παράγραφος 1, ένα «αντιστάθμισμα» (*remedy*) υπέρ των καταναλωτών, ήτοι το δικαίωμα επιστροφής τυχόν αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών δυνάμει καταχρηστικής ρήτρας και τούτο προκειμένου να μπορούν, στο μέτρο του δυνατού, να εξαλειφθούν αναδρομικώς τα αποτελέσματα που αναπτύχθηκαν, σε αντίθεση με τον επιδιωκόμενο από την ρήτρα αυτή σκοπό, από μια τέτοια ρήτρα²³.

49. Εν προκειμένω, οι ενάγοντες της κύριας δίκης άσκησαν δικαστικώς το δικαίωμα αυτό και δικαιώθηκαν. Τα αποτελέσματα που έχουν ήδη αναπτύξει οι επίδικες ρήτρες «περί συναλλάγματος» πρέπει, σύμφωνα με την οριστική απόφαση που εξέδωσε το αιτούν δικαστήριο, να εξαλειφθούν αναδρομικώς από την Caixabank. Συνεπώς, αποκαταστάθηκε, νομικώς, η νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσαν οι καταναλωτές αν δεν υπήρχε η εν λόγω ρήτρα, όπως το εννοεί το Δικαστήριο.

50. Αντιθέτως, το ζήτημα του «αντισταθμίسمatos» που έλαβαν επί της ουσίας οι καταναλωτές δεν πρέπει να συγχέεται με το ζήτημα του καθορισμού των δικαστικών εξόδων στα οποία υποβλήθηκαν οι ίδιοι στην ένδικη διαδικασία, το οποίο δεν ρυθμίζεται από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

51. Πράγματι, οι κανόνες σχετικά με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων στις αστικές διαφορές αποτελούν δικονομικούς κανόνες. Όταν εφαρμόζονται στο πλαίσιο αγωγής που ασκήθηκε από καταναλωτή και αποβλέπει στη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας, κατά την έννοια της οδηγίας 93/13, οι κανόνες αυτοί εντάσσονται, για να αναπαραγάγω την καθιερωμένη διατύπωση, στους «δικονομικούς κανόνες σχετικά με μέσα παροχής ένδικης προστασίας που αποσκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης»²⁴. Όπως τονίζουν η Ισπανική και η Πολωνική Κυβέρνηση, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, παρόμοιοι δικονομικοί κανόνες εμπίπτουν, ελλείψει εναρμόνισης του δικαίου της Ένωσης, στη *δικονομική αυτονομία των κρατών μελών*, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας²⁵.

52. Στο πλαίσιο αυτό, *δεύτερον*, υπενθυμίζω, όπως πράττει και η Πολωνική Κυβέρνηση, ότι, γενικώς η αρχή της αποτελεσματικότητας (η μόνη επίδικη στην υπό κρίση υπόθεση²⁶) δεν αντιτίθεται κατ' αρχήν στο να υποβάλλεται καταναλωτής σε ορισμένα δικαστικά έξοδα όταν ασκεί αγωγή με σκοπό τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας. Εντούτοις, το κόστος της διαδικασίας δεν μπορεί να αρθεί σε ύψος που θα καθιστά «πρακτικώς αδύνατη ή

²² Απόφαση Gutiérrez Naranjo (σκέψη 61).

²³ Βλ. απόφαση Gutiérrez Naranjo (σκέψη 62: «[Η] υποχρέωση του εθνικού δικαστή να αποκλείσει την εφαρμογή καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας η οποία επιβάλλει την πληρωμή ποσών τα οποία κρίνεται ότι δεν οφείλονται εμπεριέχει κατ' αρχήν αποτελέσματα επιστροφής αναφορικά με τα εν λόγω ποσά»).

²⁴ Βλ., ιδίως, απόφαση Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (σκέψεις 83 και 95 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁵ Βλ., ιδίως, απόφαση Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (σκέψεις 83 και 95, καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁶ Το Δικαστήριο δεν ερωτάται περί της αρχής της ισοδυναμίας. Σε κάθε περίπτωση, δεν διαθέτει κανένα στοιχείο ικανό να θέσει εν αμφιβόλω τη συμβατότητα του άρθρου 394, παράγραφος 3, του LEC προς την εν λόγω αρχή. Σύμφωνα με τις ενδείξεις που παρείχαν η Caixabank και η Ισπανική Κυβέρνηση, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται αδιακρίτως στις διαδικασίες με αντικείμενο δικαιώματα που αντλούνται από το δίκαιο της Ένωσης και στις διαδικασίες με αντικείμενο δικαιώματα που αντλούνται από το εθνικό δίκαιο. Πρβλ. απόφαση Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (σκέψη 96).

υπερβολικά δυσχερή» την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλεί ο καταναλωτής από την οδηγία 93/13. Με άλλα λόγια, η εν λόγω αρχή εμποδίζει μια τέτοια προσφυγή να αντιστοιχεί σε απαγορευτικό για τον καταναλωτή κόστος²⁷.

53. Συνεπώς, το γεγονός ότι η άσκηση τέτοιας αγωγής απαιτεί την επικουρία δικηγόρου, όπως παρίσταται να ισχύει στην Ισπανία, και ότι ο καταναλωτής οφείλει να αναλάβει τουλάχιστον ένα μέρος της αμοιβής του εν λόγω δικηγόρου δεν αντιβαίνει, αυτό καθεαυτό, στην αρχή της αποτελεσματικότητας²⁸. Εντούτοις, δεδομένου ότι η αμοιβή αυτή αποτελεί, κατά κανόνα, σημαντικό μέρος των εξόδων στα οποία υποβάλλεται ένας διάδικος στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας²⁹, αν ένας καταναλωτής, σε περίπτωση που δικαιωθεί, δύναται να μετακυλίσει στον επαγγελματία μικρό, ενδεχομένως και μηδαμινό, μέρος των εν λόγω εξόδων, θα ήταν δυνατόν να αποθαρρυνθεί σοβαρά να προσφύγει στη δικαιοσύνη³⁰. Τα δικηγορικά έξοδα θα μπορούσαν συνεπώς να συνιστούν, σε ικανό αριθμό περιπτώσεων, ανάλογα με τις εφαρμοζόμενες χρεώσεις και σε σχέση με το όφελος που αντλεί ο καταναλωτής από την αγωγή, απαγορευτικό κόστος για τον τελευταίο, καθιστώντας υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλεί από την οδηγία 93/13³¹.

54. Τούτου δοθέντος, έπεται, κατ' εμέ, ότι καταναλωτής που δικαιώθηκε στο πλαίσιο αγωγής θα πρέπει να είναι σε θέση να αναζητήσει από τον ηττηθέντα επαγγελματία, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων, όχι το σύνολο της συμφωνηθείσας με τον δικηγόρο του αμοιβής, αλλά *ποσό εύλογο και αναλογικό* προς τα δικαστικά έξοδα στα οποία πρέπει αντικειμενικώς να υποβληθεί προκειμένου να ασκήσει τέτοια αγωγή, ήτοι ποσό επαρκές για την υπέρβαση του ενδεχομένως απαγορευτικού χαρακτήρα της εν λόγω αμοιβής του δικηγόρου. Σε αντίθετη περίπτωση, όπως τόνισε η Caixabank, οι καταναλωτές θα μπορούσαν να αξιώνουν, στο πλαίσιο ενός τέτοιου καθορισμού, την επιστροφή αμοιβής που έχει συμφωνηθεί ελεύθερα με τον δικηγόρο τους και υπερβαίνει, ενδεχομένως κατά πολύ, την αντικειμενικώς απαραίτητη³².

55. Τα κράτη μέλη διαθέτουν, στο πλαίσιο της δικονομικής αυτονομίας τους, ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως συναφώς. Δύνανται, κατ' αρχήν, να διασφαλίσουν την τήρηση της παρατιθέμενης στο προηγούμενο σημείο απαίτησης στο πλαίσιο των εθνικών τους κανόνων σχετικά με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων, κανόνες οι οποίοι, όπως τόνισε με χρήσιμο τρόπο στις παρατηρήσεις της η Πολωνική Κυβέρνηση, παρουσιάζουν διαφορές, σύμφυτες με την έλλειψη εναρμόνισης σε επίπεδο Ένωσης στο πεδίο αυτό: ορισμένοι κανόνες προβλέπουν ότι ο ηττηθείς

²⁷ Πρβλ. αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου 2013, Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, σκέψη 41)· της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Baczó και Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, σκέψεις 50, 52 και 53), καθώς και της 3ης Απριλίου 2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, σκέψη 54). Βλ. επίσης προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mengozzi στην υπόθεση Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:532, σημεία 35, 36 και 56).

²⁸ Πρβλ. απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Baczó και Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, σκέψεις 54 και 55).

²⁹ Πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, σκέψη 22).

³⁰ Η Caixabank υπογράμμισε, στις παρατηρήσεις της, ότι η αμοιβή που αξιώνουν οι δικηγόροι στο πλαίσιο διαδικασίας καθορισμού των δικαστικών εξόδων δεν αντιστοιχεί κατ' ανάγκη σε εκείνη που χρεώνουν στους πελάτες τους, υποστηρίζοντας, εκ νέου, ότι, εν προκειμένω, η δικηγορική αμοιβή που πρέπει να καταβληθεί από τους ενάγοντες της κύριας δίκης είναι σαφώς κατώτερη από εκείνη που ζητεί ο δικηγόρος τους (βλ. υποσημείωση 6 των παρουσών προτάσεων). Συνεπώς, τα προδικαστικά ερωτήματα ενδέχεται να αποσκοπούν στη διασφάλιση όχι του συμφέροντος των καταναλωτών να μην υποβληθούν σε δικαστικά έξοδα, αλλά του συμφέροντος των δικηγόρων τους να αξιώσουν υψηλότερη αμοιβή. Είμαι, ωστόσο, της γνώμης ότι υφίσταται προφανής δεσμός μεταξύ των δύο αυτών απόψεων.

³¹ Πρβλ. απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, σκέψη 68) καθώς και, κατ' αναλογία, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, σημείο 68). Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι «[σ]ε διαφορές που αφορούν συχνά περιορισμένα ποσά, η αμοιβή δικηγόρου ενδέχεται να υπερβαίνει το διακυβεύόμενο συμφέρον, πράγμα το οποίο μπορεί να αποθαρρύνει τον καταναλωτή να αμυνθεί κατά της εφαρμογής μιας καταχρηστικής ρήτηρας» [βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 27ης Ιουνίου 2000, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores (C-240/98 έως C-244/98, EU:C:2000:346, σκέψη 26)].

³² Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, σημεία 53, 65 και 66).

διάδικος οφείλει να καταβάλει το σύνολο της αμοιβής του δικηγόρου του νικήσαντος διαδίκου· άλλοι, μεταξύ των οποίων οι ισπανικοί κανόνες, προβλέπουν ότι ο νικήσας διάδικος δύναται να αναζητήσει μέρος μόνον της εν λόγω αμοιβής του δικηγόρου³³. Οι διαφορετικοί αυτοί κανόνες είναι συμβατοί με την αρχή της αποτελεσματικότητας, στον βαθμό που, επαναλαμβάνω, παρέχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αναζητήσει από τον επαγγελματία, ως αμοιβή του δικηγόρου, εύλογο και αναλογικό ποσό.

56. Σε αντίθεση με τους EL και TP, δεν νομίζω, όπως υποστηρίζουν και η Caixabank και η Ισπανική Κυβέρνηση, ότι η ερμηνεία αυτή ανατρέπεται από την απόφαση Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria.

57. Στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, αντιτίθενται «σε καθεστώς που επιτρέπει να επιβαρύνεται ο καταναλωτής με μέρος των δικαστικών εξόδων ανάλογα με το ύψος των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών που του επιστρέφονται κατόπιν της αναγνώρισης της ακυρότητας συμβατικής ρήτρας λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα της». Κατά το Δικαστήριο, ένα τέτοιο καθεστώς σε ζητήματα δικαστικών εξόδων δημιουργεί σημαντικό εμπόδιο ικανό να αποτρέψει τους καταναλωτές από το να προσφύγουν σε δικαστήριο προκειμένου να διαπιστωθεί η καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτρας³⁴.

58. Πιο συγκεκριμένα, η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση αφορούσε το άρθρο 394, παράγραφοι 1 και 2, του LEC. Ενώ η πρώτη παράγραφος προβλέπει, υπενθυμίζω, ότι ο ηττηθείς διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ο νικήσας διάδικος, η δεύτερη παράγραφος ορίζει ότι, σε περίπτωση μερικής αποδοχής των αιτημάτων ενός εκ των διαδίκων ή απόρριψης των αντίστοιχων αιτημάτων τους, καθένας τους οφείλει, κατ' αρχήν, να καταβάλει τα δικά του δικαστικά έξοδα και να επιβαρυνθεί με το ήμισυ των κοινών δικαστικών εξόδων. Κατ' εφαρμογήν των διατάξεων αυτών, όταν καταναλωτής ζητεί, στο πλαίσιο της ίδιας αγωγής, την αναγνώριση της ακυρότητας ρήτρας καθώς και την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων, δυνάμει της ρήτρας, ποσών και εφόσον το πρώτο αίτημα είναι βάσιμο, αλλά το ζητούμενο στο πλαίσιο του δεύτερου αιτήματος ποσό δεν ανταποκρίνεται στα ποσά που πράγματι δικαιούται ο εν καταναλωτής αυτός, ο επαγγελματίας δεν καταδικάζεται, κατ' αρχήν, στο σύνολο των δικαστικών εξόδων³⁵. Πρόκειται για τον κανόνα κατανομής των δικαστικών εξόδων που το Δικαστήριο έκρινε αντίθετο στο δίκαιο της Ένωσης.

59. Εντούτοις, *αφενός*, διατηρώ επιφυλάξεις σχετικά με την ερμηνεία αυτή. Κατά τη γνώμη μου, ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο κάθε διάδικος φέρει τα δικά του δικαστικά έξοδα εφόσον ορισμένα αιτήματά του γίνονται δεκτά ενώ άλλα απορρίπτονται αποτελεί κανόνα ευθυδικίας, ο οποίος απαντά συχνά στο δίκαιο των κρατών μελών (καθώς και στον Κανονισμό Διαδικασίας του Δικαστηρίου³⁶), και δεν καθιστά «πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή» την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλούν οι καταναλωτές από την οδηγία 93/13. Αν ο καταναλωτής ηττάται σε μέρος των αιτημάτων του, ενώ το δικαστήριο εφάρμοσε ορθώς το δίκαιο της Ένωσης, ενδεχομένως δεχόμενο αυτεπαγγέλτως την καταχρηστικότητα των επίδικων ρητρών, φρονώ ότι δεν αντίκειται σε αυτό η κατανομή των εξόδων μεταξύ των διαδίκων.

³³ Βλ., για μια λεπτομερή ανάλυση των διαφορετικών κανόνων σχετικά με τα δικαστικά έξοδα που ισχύουν στα κράτη μέλη, <https://e-justice.europa.eu/37/FR/costs?init=true>.

³⁴ Βλ. απόφαση Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (σκέψεις 96, 98 και 99).

³⁵ Βλ. απόφαση Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (σκέψη 94).

³⁶ Πρβλ. άρθρο 138, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

60. Εν πάση περιπτώσει, *αφετέρου*, αν υποθεθεί ότι το Δικαστήριο δεν συμμερίζεται την άποψή μου, τονίζω ότι η απόφαση Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria αφορούσε κανόνα κατανομής των δικαστικών εξόδων μεταξύ των διαδίκων. Το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε, αντιθέτως, επί του, επίδικου εν προκειμένω, ζητήματος του *ακριβούς ποσού των δικαστικών εξόδων*, και πιο συγκεκριμένα της αμοιβής του δικηγόρου, την οποία δύναται να μετακυλίσει ο νικήσας διάδικος στον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα. Δεν θα μπορούσε συνεπώς ορθώς να συναχθεί ότι ο καταναλωτής θα μπορούσε να αναζητήσει, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων, το σύνολο της συμφωνηθείσας με τον δικηγόρο του αμοιβής.

61. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, κατά τη γνώμη μου, εθνική νομοθεσία όπως το άρθρο 394, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, του LEC, το οποίο θέτει ανώτατο όριο στην αμοιβή του δικηγόρου που δύναται να αναζητήσει ο καταναλωτής που δικαιώθηκε από τον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα είναι, κατ' αρχήν, συμβατή με την αρχή της αποτελεσματικότητας. Ένα τέτοιο σύστημα δεν υπερβαίνει, αυτό καθεαυτό, το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της δικονομικής τους αυτονομίας.

62. *Αφενός*, όπως υποστηρίζει η Ισπανική Κυβέρνηση, ένα τέτοιο ανώτατο όριο επιτρέπει μια ορισμένη τυποποίηση αυτού που συνιστά εύλογο και αναλογικό ποσό δυνάμενων να αναζητηθούν δικαστικών εξόδων επί τη βάση της αξίας του αντικειμένου και/ή του είδους της διαφοράς, αποκλείοντας την καταβολή ασυνήθιστα υψηλής δικηγορικής αμοιβής³⁷.

63. *Αφετέρου*, υπενθυμίζω ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για την εφαρμογή της αρχής της αποτελεσματικότητας, κάθε περίπτωση στην οποία τίθεται το ζήτημα αν εθνική δικονομική διάταξη καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης πρέπει να εξετάζεται λαμβανομένης υπόψη της θέσης της διάταξης αυτής στην όλη διαδικασία ενώπιον των διαφόρων εθνικών οργάνων, της εξέλιξης της διαδικασίας και των ιδιαιτεροτήτων της. Υπό το πρίσμα αυτό, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, εφόσον παρίσταται ανάγκη, οι αρχές που αποτελούν τη βάση του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, όπως η αρχή της ασφάλειας δικαίου ή ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας³⁸.

64. Εντούτοις, *όλως εξ αρχής*, η τελευταία αρχή συνηγορεί υπέρ ενός ανώτατου ορίου όπως το προβλεπόμενο στο άρθρο 394, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, του LEC. Συγκεκριμένα, οι κανόνες σχετικά με τα δικαστικά έξοδα πρέπει να είναι, στο μέτρο του δυνατού, απλοί και τα αποτελέσματά τους προβλέψιμα³⁹. Συναφώς, όπως υποστηρίζει η Ισπανική Κυβέρνηση, το όριο αυτό συμβάλλει, ακριβώς, στο να καταστήσει προβλέψιμα τα έξοδα που θα βαρύνουν τους διαδίκους της διαφοράς.

65. *Εν συνεχεία*, όπως υποστηρίζουν η Ισπανική και η Πολωνική Κυβέρνηση, το ανώτατο όριο δυνάμενων να αναζητηθούν εξόδων επιτυγχάνει, τηρουμένων των δικαιωμάτων της άμυνας, την εξισορρόπηση μεταξύ του κέρδους που δύνανται να αντλήσουν οι ενάγοντες από μια ένδικη

³⁷ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, σκέψη 25). Όσον αφορά το ζήτημα ποια είναι τα αναγκαία κόστη για έναν καταναλωτή προκειμένου να ασκήσει αποτελεσματικά τα δικαιώματά ή την άμυνά του, εκτιμώ, όπως και η Πολωνική Κυβέρνηση, ότι οι εθνικές αρχές είναι κατ' αρχήν σε θέση να καθορίσουν καλύτερα, σε συμφωνία με τα νομικά επαγγέλματα και τα λοιπά ενδιαφερόμενα πρόσωπα, το κόστος των υποθέσεων ορισμένου είδους ή προσδιορισμένης αξίας [βλ., κατ' αναλογία, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, σημεία 73 και 75)].

³⁸ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 10ης Ιουνίου 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19 έως C-782/19, EU:C:2021:470, σκέψη 28 καθώς και εκεί μνημονεύομενη νομολογία).

³⁹ Πρβλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Orizzonte Salute (C-61/14, EU:C:2015:655, σκέψη 61), καθώς και, κατ' αναλογία, αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 2014, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (C-530/11, EU:C:2014:67, σκέψεις 54 και 58), και της 17ης Οκτωβρίου 2018, Klohn (C-167/17, EU:C:2018:833, σκέψη 70).

διαδικασία και του κινδύνου που αναλαμβάνουν κινώντας τη δίκη. Υπό το πρίσμα αυτό, ένα τέτοιο όριο παρέχει προστασία στους καταναλωτές. Συνεπώς, αν ο καταναλωτής διέτρεχε τον κίνδυνο, ελλείπει παρόμοιου ορίου⁴⁰, να επιβαρυνθεί με το σύνολο της αμοιβής του δικηγόρου του επαγγελματία (που θα μπορούσε να είναι πολύ υψηλό) εφόσον αυτός δικαιωνόταν, θα αποθαρρυνόταν σοβαρά να προσφύγει στη δικαιοσύνη⁴¹. Υπό το πρίσμα αυτό, διάταξη όπως το άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC συνεπάγεται όχι την αποθάρρυνση, αλλά αντιθέτως την ενθάρρυνση των καταναλωτών να ασκήσουν τα δικαιώματά τους δικαστικώς.

66. *Τέλος*, όπως υποστηρίζει η Caixabank, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι μηχανισμοί τους οποίους προβλέπει η εθνική ρύθμιση προς αντιμετώπιση των τυχόν οικονομικών δυσχερειών του καταναλωτή, όπως η δυνατότητα χορήγησης δικαστικής αρωγής, και οι οποίοι θα μπορούσαν να αντισταθμίσουν την αμοιβή του δικηγόρου η οποία εξακολουθεί να επιβαρύνει, ενδεχομένως, τον τελευταίο μετά τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων⁴².

67. *Κατά τα λοιπά*, όπως υποστηρίζει η Ισπανική Κυβέρνηση, εν προκειμένω, το ανώτατο όριο που προβλέπεται στο άρθρο 394, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, του LEC δεν αποτελεί απόλυτο όριο. Δεν μπορεί, ωστόσο, και να απορριφθεί, αν το δικαστήριο διαπιστώσει αμελή συμπεριφορά του διαδίκου που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα⁴³.

68. *Τούτου λεχθέντος*, συμφώνως προς όσα εξήγησα στο σημείο 54 των παρουσών προτάσεων, η αρχή της αποτελεσματικότητας αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει, όσον αφορά τα δυνάμενα να αναζητηθούν από την νικήσαντα διάδικο δικαστικά έξοδα, όριο τόσο χαμηλό ώστε οι καταναλωτές δεν θα μπορούσαν, εν γένει, να λάβουν την επιστροφή ποσού εύλογου και αναλογικού προς τα έξοδα στα οποία πρέπει αντικειμενικώς να υποβληθούν προκειμένου να ασκήσουν ένδικη αγωγή⁴⁴.

69. Πράγματι, πέραν του ότι ένα τέτοιο όριο ενδέχεται να αποτρέψει σοβαρά τους καταναλωτές από την ένδικη άσκηση των δικαιωμάτων τους, είμαι της γνώμης ότι, αν ένας επαγγελματίας επιβαρυνόταν, στο πλαίσιο μιας τέτοιας αγωγής, με ασήμαντο μόνον μέρος της αμοιβής του δικηγόρου την οποία κατέβαλε ο καταναλωτής, θα υπονομευόταν σοβαρά, όπως ορθώς υποστηρίζουν οι EL και TP καθώς και η Επιτροπή, το αποτρεπτικό αποτέλεσμα το οποίο επιδιώκουν να προσδώσουν στη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής⁴⁵.

⁴⁰ Δεν θα μπορούσε, ασφαλώς, να απαιτηθεί, στο όνομα της προστασίας του καταναλωτή, να μην εφαρμόζεται όριο στα αποδοτέα έξοδα όταν δικαιώνεται ο καταναλωτής, αλλά να εφαρμόζεται όταν πρόκειται για τον επαγγελματία. Μια τέτοια ερμηνεία θα συνιστούσε παραβίαση της αρχής της ισότητας των όπλων (ή της οικονομικής ισότητας) και θα ήταν, ως εκ τούτου, ασύμβατο με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βλ., επί της αρχής αυτής, μεταξύ άλλων, απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, Toma και Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci (C-205/15, EU:C:2016:499, σκέψεις 36 και 47).

⁴¹ Βλ., κατ' αναλογία, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, σημεία 67 και 68).

⁴² Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 5ης Δεκεμβρίου 2013, Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, σκέψη 42), και της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Baczó και Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, σκέψη 55).

⁴³ Όπως προβλέπει το άρθρο 394, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, του LEC. Η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία των ισπανικών δικαστηρίων, το επίδικο όριο δύναται να απορριφθεί εφόσον ο γραμματέας ή το επιληφθέν δικαστήριο αναγνωρίσουν την ιδιαίτερη πολυπλοκότητα της διαφοράς. Το σημείο αυτό αμφισβητείται από την Επιτροπή, κατά την οποία η πολυπλοκότητα της διαφοράς μπορεί να ληφθεί υπόψη μόνον εντός του ορίου αυτού. Εν πάση περιπτώσει, το ζήτημα αυτό δεν είναι καθοριστικό, κατά τη γνώμη μου, για τις απαντήσεις στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα.

⁴⁴ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, σκέψεις 26, 29, 30 και 32).

⁴⁵ Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις Gutiérrez Naranjo (σκέψη 63), και της 28ης Ιουλίου 2016, United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, σκέψη 27).

70. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων σε αγωγή σχετικά με την καταχρηστικότητα συμβατικών ρητρών, ανώτατο όριο που εφαρμόζεται στην αμοιβή του δικηγόρου την οποία δύναται να αναζητήσει ο νικήσας καταναλωτής από τον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα, εφόσον το εν λόγω όριο παρέχει στον πρώτο τη δυνατότητα να αναζητήσει, ως αμοιβή του δικηγόρου, την επιστροφή ποσού εύλογου και αναλογικού προς τα δικαστικά έξοδα στα οποία έπρεπε αντικειμενικώς να υποβληθεί προκειμένου να ασκήσει μια τέτοια αγωγή.

2. Επί του τρόπου καθορισμού της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς προς τον σκοπό του υπολογισμού των δυνάμενων να αναζητηθούν από τον καταναλωτή δικαστικών εξόδων (πρώτο προδικαστικό ερώτημα)

71. Το πρώτο προδικαστικό ερώτημα που υποβάλλει το αιτούν δικαστήριο, όπως συνοψίζεται στο σημείο 43 των παρουσών προτάσεων, αφορά, υπενθυμίζω, τους κανόνες που προβλέπονται, στο ισπανικό δικονομικό δίκαιο, για τον καθορισμό της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς. Τονίζω εξ αρχής ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εξετάσει τέτοιους, ιδιαίτερα τεχνικούς, κανόνες μόνον στο μέτρο που η εν λόγω αξία συνιστά βάση για τον υπολογισμό του ποσού των δικαστικών εξόδων που δύναται να καταβληθούν στον καταναλωτή, αν αυτός δικαιωθεί⁴⁶ (λαμβάνομένου υπόψη, πιο συγκεκριμένα, του κατά το άρθρο 394, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, του LEC ανώτατου ορίου) και στο μέτρο που η εν λόγω αξία ασκεί, κατά τούτο, επιρροή στα δικαστικά έξοδα στα οποία μπορεί να υποβληθεί προκειμένου να ασκήσει δικαστικώς τα δικαιώματα που αντλεί από την οδηγία 93/13.

72. Το Δικαστήριο οφείλει επομένως, στην παρούσα υπόθεση, να μην εισέλθει, όπως επιδιώκουν οι διάδικοι της κύριας δίκης, στις λεπτομέρειες του υπολογισμού της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς, ενδεχομένως και να επιλύσει διαφορές που εμπίπτουν σαφώς στο δίκαιο αυτό. Θα πρέπει, αντιθέτως, να περιοριστεί στην εξέταση των κανόνων αυτών υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας⁴⁷, σύμφωνα με τις αδρές γραμμές, σχετικά με τα δικαστικά έξοδα με τα οποία επιβαρύνονται οι καταναλωτές, τις οποίες χάραξα απαντώντας στο προηγούμενο ερώτημα.

73. Όσον αφορά, αφενός, το γεγονός ότι, σύμφωνα με τα άρθρα 253 και 411 του LEC, όπως αυτά ερμηνεύονται από τα ισπανικά δικαστήρια, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς πρέπει να καθορίζεται κατά την έναρξη της διαδικασίας, με βάση τις ενδείξεις που παρέχει ο καταναλωτής στο δικόγραφο της αγωγής, και δεν μπορεί πλέον να μεταβληθεί σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας ούτε κατά μείζονα λόγο στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων, θα προβώ στις ακόλουθες παρατηρήσεις.

⁴⁶ Όπως διευκρινίζει το αιτούν δικαστήριο, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς αποτελεί δεδομένο που επηρεάζει και άλλα δικονομικά ζητήματα, όπως η φύση της διαδικασίας και τα διαθέσιμα μέσα έννομης προστασίας.

⁴⁷ Υπενθυμίζω ότι το Δικαστήριο δεν ερωτάται περί της αρχής της ισοδυναμίας. Οι ΕΛ και ΤΡ υποστήριξαν ωστόσο ότι, όσον αφορά τον καθορισμό της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς, εφαρμόζονται ευνοϊκότεροι κανόνες στις διαδικασίες εκτέλεσης ενυπόθηκων απαιτήσεων, στο πλαίσιο των οποίων η αξία του αντικειμένου της διαφοράς αντιστοιχεί γενικώς στο υπόλοιπο του επίδικου δανείου. Η Caixabank και η Επιτροπή εκτιμούν ότι το εν λόγω είδος διαδικασίας δεν είναι συγκρίσιμο με διαδικασία όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, κάτι το οποίο τείνει να είναι και η δική μου άποψη. Σε κάθε περίπτωση, εναπόκειται αποκλειστικά στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει άμεση γνώση των εφαρμοστέων δικονομικών κανόνων, να εξακριβώσει την ομοιότητα των αγωγών [βλ., ιδίως, απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, Raiffeisen Bank και BRD Groupe Société Générale (C-698/18 και C-699/18, EU:C:2020:537, σκέψη 77, καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία)].

74. Όπως *εξαρχής*, αν και οι EL και TP υποστηρίζουν ότι υφίσταται άλλη αποκλίνουσα εθνική νομολογία σύμφωνα με την οποία, στο ισπανικό δίκαιο, τα δυνάμενα να αναζητηθούν δικαστικά έξοδα, στην πραγματικότητα, υπολογίζονται πάντοτε επί τη βάσει του πραγματικού οικονομικού συμφέροντος της αγωγής για τον καταναλωτή, ανεξάρτητα από την αξία του αντικειμένου της διαφοράς που καθορίστηκε στο πλαίσιο της διαδικασίας επί της ουσίας, τονίζω ότι δεν απόκειται στο Δικαστήριο να επιλύει εθνικές νομολογιακές διχογνωμίες. Το Δικαστήριο οφείλει να απαντά στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα υπό το πρίσμα των χορηγούμενων, συναφώς, στην απόφαση περί παραπομπής διευκρινίσεων⁴⁸.

75. *Εν συνεχεία*, υπενθυμίζω ότι, όπως επισημαίνεται στο σημείο 63 των παρουσών προτάσεων, κάθε περίπτωση στην οποία τίθεται το ζήτημα αν εθνική δικονομική διάταξη αντίκειται στην αρχή της αποτελεσματικότητας, πρέπει να αναλύεται λαμβανομένης υπόψη της θέσης της εν λόγω διάταξης στο σύνολο της διαδικασίας, της εξέλιξης της διαδικασίας και των ιδιαιτεροτήτων της, ενώπιον των διαφόρων εθνικών δικαστηρίων, καθώς και, στο πλαίσιο αυτό, των αρχών που αποτελούν τη βάση του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος.

76. Συναφώς, η Caixabank και η Ισπανική Κυβέρνηση υποστήριξαν ότι η αρχή «perpetuatio jurisdictionis» (αμετάβλητο) η οποία κωδικοποιείται στο άρθρο 411 του LEC δικαιολογείται, μεταξύ άλλων, από εκτιμήσεις σχετικά με την ασφάλεια δικαίου. Η ασφάλεια αυτή επάγεται ότι οι διάδικοι, συμπεριλαμβανομένου του επαγγελματία, πρέπει να είναι σε θέση να γνωρίζουν το πιθανό οικονομικό κόστος μιας ένδικης διαδικασίας, ήδη από την έναρξή της, και το προβλέψιμο οικονομικό βάρος που αυτή συνεπάγεται⁴⁹. Τα υποκείμενα δικαίου θα είναι σε θέση να προσαρμόσουν αναλόγως τη στάση τους, και ειδικότερα τη διαδικαστική στρατηγική τους. Οι σκέψεις αυτές συνάδουν με εκείνες που διατύπωσα στο σημείο 64 των παρουσών προτάσεων. Συνεπώς, θεωρώ εύλογο να πρέπει να ορίζεται η αξία του αντικειμένου της διαφοράς κατά την έναρξη της ένδικης διαδικασίας και να μην μπορεί πλέον να μεταβληθεί κατά το στάδιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων.

77. Τούτου δοθέντος, *τέλος*, η Caixabank και η Ισπανική Κυβέρνηση επισήμαναν ότι, σύμφωνα με το ισπανικό δίκαιο, το δικαστήριο είναι αρμόδιο να ελέγχει, στο πλαίσιο της διαδικασίας επί της ουσίας, και εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως, την αξία του αντικειμένου της διαφοράς που δηλώνει ο ενάγων. Το σημείο αυτό είναι, κατ' εμέ, σημαντικό. Κατά τη γνώμη μου, εφόσον ο καταναλωτής δεν έχει κατ' ανάγκην επίγνωση των δικαιωμάτων του, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να προβεί στη «θετική παρέμβαση» στην οποία αναφέρεται κατ' επανάληψη η νομολογία του Δικαστηρίου⁵⁰, εξακριβώνοντας, εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως, ότι η αξία που δηλώνει ο καταναλωτής στο δικόγραφο της αγωγής αντιστοιχεί στο οικονομικό συμφέρον που πράγματι αντιπροσωπεύει για τον ίδιο η απαίτηση. Αν ο τελευταίος δηλώσει πολύ μικρό ποσό, το δικαστήριο οφείλει να τον ενημερώσει για τις συνέπειες που θα μπορούσε αυτό να έχει στον καθορισμό των δικαστικών εξόδων και να του επιτρέψει να τροποποιήσει το ποσό αυτό, τηρουμένων των δικαιωμάτων άμυνας.

78. Όσον αφορά, *αφετέρου*, το γεγονός ότι η αξία του αντικειμένου διαφοράς όπως η επίδικη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία έχει γίνει δεκτή ως «απροσδιόριστη» κατά την έναρξη της διαδικασίας, θεωρείται ως «μη αποτιμητή», κατά την έννοια του άρθρου 394, παράγραφος 3,

⁴⁸ Πρβλ. απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, σκέψη 37).

⁴⁹ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, σημεία 63 και 74).

⁵⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 27ης Ιουνίου 2000, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores (C-240/98 έως C-244/98, EU:C:2000:346, σκέψη 27), της 6ης Οκτωβρίου 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, σκέψη 31), καθώς και της 14ης Απριλίου 2016, Sales Sinués και Drame Ba (C-381/14 και C-385/14, EU:C:2016:252, σκέψη 23).

πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του LEC, με συνέπεια την εφαρμογή, προς τον σκοπό του καθορισμού των δικαστικών εξόδων, ενδεικτικής αξίας ύψους 18 000 ευρώ (ή μάλλον, εν προκειμένω, 30 000 ευρώ), η απάντηση είναι, κατ' εμέ, απλή.

79. Πράγματι, ορισμένες εκ των απόψεων που συζητήθηκαν διεξοδικά ενώπιον του Δικαστηρίου είναι, τελικά, άνευ πραγματικής σημασίας για την απάντηση που πρέπει να δώσει το Δικαστήριο. Συναφώς, παρατηρώ ότι οι διάδικοι της κύριας δίκης δεν συμφωνούν, *όλως εξ αρχής*, ως προς το παρόν στάδιο εξέλιξης της εθνικής νομολογίας σχετικά με το εν λόγω άρθρο 394, παράγραφος 3. Συγκεκριμένα, οι EL και TP υποστηρίζουν ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Tribunal Supremo (Ανώτατου Δικαστηρίου, Ισπανία), διαφορές με αντικείμενο του οποίου η αξία δεν αποτιμάται σε χρήμα είναι μόνον όσες δεν έχουν ουδεμία περιουσιακή αξία, όπως οι προσφυγές για την ακύρωση εκλογικής διαδικασίας. Αντιθέτως, οι διαφορές που έχουν τέτοια περιουσιακή αξία, η οποία απλώς δεν μπορεί να καθοριστεί επακριβώς εξ αρχής, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως τέτοιες και, ως εκ τούτου, δεν εμπίπτουν στη διάταξη αυτή, κάτι που αμφισβητεί η Caixabank. *Εν συνεχεία*, οι διάδικοι της κύριας δίκης διαφωνούν ως προς τη μέθοδο προσδιορισμού της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς σε υπόθεση όπως εκείνη της κύριας δίκης. Κατά τους EL και TP, σύμφωνα με το άρθρο 251, παράγραφος 8, του LEC, πρέπει να λαμβάνεται ιδίως υπόψη, συναφώς, το υπόλοιπο του δανείου, εφόσον αμφισβητείται, έστω και εν μέρει, η ισχύς της σύμβασης. Για την Caixabank, καθώς το υπόλοιπο του δανείου αποτελεί χρέος έναντι της τράπεζας, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη για τον καθορισμό της αξίας του αντικειμένου διαφοράς στην οποία ασκεί αγωγή ο καταναλωτής που δανειζεται. Θα πρέπει, αντ' αυτού, να λαμβάνονται ιδίως υπόψη, σύμφωνα με το άρθρο 251, παράγραφος 1, του εν λόγω νόμου, τα αχρεωστήτως καταβληθέντα από τους καταναλωτές πλεονάζοντα ποσά, των οποίων ζητούν την επιστροφή. Τέλος, οι διάδικοι διαφωνούν ως προς το ζήτημα αν, εν προκειμένω, οι EL και TP μπορούσαν βάσιμως να δηλώσουν, στο δικόγραφο της αγωγής, ορισμένο, έστω σχετικώς, ποσό ως αξία του αντικειμένου της διαφοράς.

80. Εντούτοις, όπως ήδη ανέφερα στο σημείο 74 των παρούσων προτάσεων, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να επιλύσει τις νομολογιακές διχογνωμίες σχετικά με την ερμηνεία του εθνικού δικαίου και δεν απόκειται ασφαλώς σε αυτό να αποφανθεί, υπό το πρίσμα των ισπανικών δικονομικών κανόνων, επί της αξίας του αντικειμένου διαφοράς όπως η επίδικη στην υπόθεση της κύριας δίκης. Δεν απόκειται, επίσης, στο Δικαστήριο να κρίνει αν θα μπορούσαν βάσιμως ή όχι οι EL και TP να δηλώσουν ορισμένη αξία στο δικόγραφο της αγωγής.

81. Τούτου δοθέντος, κατά τη γνώμη μου, όποια και αν είναι η εθνική νομολογία και η μέθοδος υπολογισμού της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς προς τον σκοπό της εφαρμογής των ισπανικών κανόνων περί καθορισμού των δικαστικών εξόδων, η αρχή της αποτελεσματικότητας απαιτεί απλώς, όπως επισήμανα απαντώντας στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, οι κανόνες αυτοί να παρέχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να λάβει από τον επαγγελματία, ως δικηγορική αμοιβή, ποσό εύλογο και αναλογικό προς τα έξοδα στα οποία έπρεπε αντικειμενικώς να υποβληθεί προκειμένου να ασκήσει την αγωγή. Εν προκειμένω, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν ο καθορισμός του αντικειμένου της αγωγής σε 30 000 ευρώ, ο οποίος συνεπάγεται ότι, κατ' εφαρμογήν του ορίου που προβλέπεται στο άρθρο 394, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, του LEC, οι ενάγοντες της κύριας δίκης θα είναι σε θέση να λάβουν από την Caixabank την επιστροφή ποσού ύψους μόνον 10 000 ως αμοιβής του δικηγόρου, ικανοποιεί την απαίτηση αυτή⁵¹.

⁵¹ Παρατηρώ, επί του σημείου αυτού, ότι το αιτούν δικαστήριο δεν εξήγησε κατά πόσον τα άνω των 25 000 ευρώ που αξιώνει ο δικηγόρος των εναγόντων της κύριας δίκης συνιστούν ποσό εύλογο και αναλογικό. Προκύπτει, αντιθέτως, από τις παρατηρήσεις της Caixabank ότι ο δικηγορικός σύλλογος της Βαρκελώνης εξέδωσε γνωμοδότηση η οποία θεωρεί υπέρμετρο το ποσό αυτό.

82. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία η αξία του αντικειμένου της διαφοράς, η οποία αποτελεί τη βάση για τον υπολογισμό των δυνάμενων να αναζητηθούν από τον νικήσαντα καταναλωτή δικαστικών εξόδων, πρέπει να καθορίζεται στο δικόγραφο της αγωγής, χωρίς το στοιχείο αυτό να μπορεί να μεταβληθεί στη συνέχεια, και η οποία ορίζει την εν λόγω αξία του αντικειμένου της διαφοράς, για ορισμένες διαφορές, σε ένα ενδεικτικό ποσό, εφόσον οι κανόνες αυτοί δεν καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλεί ο καταναλωτής από την εν λόγω οδηγία. Στο πλαίσιο αυτό, απόκειται στο επιληφθέν δικαστήριο να ελέγξει, εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως, ότι η αξία που δήλωσε ο καταναλωτής στο δικόγραφο της αγωγής αντιστοιχεί στο οικονομικό συμφέρον που αντιπροσωπεύει πραγματικά η διαφορά για τον ίδιο.

V. Πρόταση

83. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona (πρωτοδικείου υπ' αριθ. 49 της Βαρκελώνης) ως εξής:

- 1) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων σε αγωγή σχετικά με την καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτρας, ανώτατο όριο που εφαρμόζεται στην αμοιβή του δικηγόρου την οποία δύναται να αναζητήσει ο νικήσας καταναλωτής από τον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα, εφόσον το εν λόγω όριο παρέχει στον πρώτο τη δυνατότητα να λάβει, ως αμοιβή του δικηγόρου, την επιστροφή ποσού εύλογου και αναλογικού προς τα έξοδα στα οποία έπρεπε αντικειμενικώς να υποβληθεί προκειμένου να ασκήσει μια τέτοια αγωγή.
- 2) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με την αρχή της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία η αξία του αντικειμένου της διαφοράς, η οποία αποτελεί τη βάση για τον υπολογισμό των δυνάμενων να αναζητηθούν από τον νικήσαντα διάδικο δικαστικών εξόδων, πρέπει να καθορίζεται στο δικόγραφο της αγωγής, χωρίς το στοιχείο αυτό να μπορεί να μεταβληθεί στη συνέχεια, και η οποία ορίζει την εν λόγω αξία, για ορισμένες διαφορές, σε ένα ενδεικτικό ποσό, εφόσον οι κανόνες αυτοί δεν καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που αντλεί ο καταναλωτής από την οδηγία αυτή. Στο πλαίσιο αυτό, απόκειται στο επιληφθέν δικαστήριο να ελέγξει, εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως, ότι η αξία που δήλωσε ο καταναλωτής στο δικόγραφο της αγωγής αντιστοιχεί στο οικονομικό συμφέρον που αντιπροσωπεύει πράγματι η διαφορά για τον ίδιο.